

עלון האגודה

האגודה לטיפוח חברה ותרבות, מורשת יהודי תימן מיסודו של עובדיה בן-שלום

גיליון מס' 26

www.teman.org.il | hatemanim@gmail.com | 09-8331325 | 580013522 עמותת מס' 580013522

חברים המבקשים לקבל את העלון בדואר על מנת להפיץ את העלון במקום מגוריהם יכולים לפנות אלינו בטלפון או בדוא"ל

דבר יו"ר האגודה

ד"ר יגאל בן שלום

בן יחיא כי הוא הופך את המדיניות שהייתה נוהגת על ידי אביו האימאם יחיא (אשר נרצח ע"י קושרים) וכי "מערתה כל יהודי אשר ברצונו לצאת את תימן לצמיתות רשאי לעשות זאת, לבנאי שימכור תחילה את רכושו".

אחמד בן יחיא (מקור התמונה: ויקיפדיה האנגלית)

במסגרת פעילות האגודה והרצון שלנו להעלות למודעות והכרה של כלל ישראל את התרבות, ההיסטוריה והיצירה של יהודי תימן, איתרנו

שנת תשע"ח היא שנת השבעים להקמת מדינת ישראל המתחדשת. שיבת ציון בתקופה החדשה החלה בעלייה והתיישבות של יהודים שעזבו את הגולה להגשמת חלום. נוהגים להשוות בין הצהרת "כורש" בשנת 539 לפנה"ס להצהרת בלפור בשנת 1917. רוצה אני לציין גם את "הצהרת האימאם אחמד בן יחיא". גלי העליות מתימן לא פסקו במאות האחרונות ולא המתינו להצהרה כזו או אחרת.

בחודש אדר זכינו לחוויה מיוחדת באגודה לטיפוח חברה ותרבות, תיעוד ומחקר ובקרב יהודי תימן בארץ בכלל. אירחנו בארץ את קפטיין אלג'ן לונג (91) טייס אמריקני ואיש מיוחד עם ערכים, אשר הביא בבטן מטוסו רבים מעולי תימן ארצה, במסגרת מבצע "על כנפי נשרים" בשנת 1949.

כאן מגיע אני להצהרה הנוספת אשר לא רבים מודעים לה ואינה נלמדת בבתי הספר – הצהרת האימאם של תימן אחמד בן יחיא. בחודש אפריל 1949 הודיע האימאם אחמד

אלה קיבלתי הודעה כי האגודה לטיפוח חברה ותרבות, תיעוד ומחקר זכתה בפרס ראש הממשלה על תרומתה ל"עידוד והעצמת חקר קהילות ישראל בארצות ערב ואירן". הפרס ניתן על פרסום כתבי העת והמחקרים של האגודה ב"תימא" ו"תהודה". אני גאה כיו"ר האגודה על ההישג הנפלא, המכיר בתרומתם של יהודי תימן וחוקריה בכלל ושל האגודה בפרט, להעשרת אוצר הספרים והמחקרים היהודי. אני מודה לכל אלה שמסייעים לנו, לחוקרים המפרסמים מאמריהם באכסניה שלנו ולעורכים פרופסור יוסף יובל טובי ("תימא") וד"ר אדם בן נון ("תהודה"), על מסירותם ועבודתם המקצועית בעריכת כתבי העת.

אנו מתכננים לאירועים הבאים של האגודה, המתפרסמים בעלון זה ומזמינים את החברים לקחת חלק ולהשתתף באופן פעיל באירועים אלה ואחרים כל ימות השנה. אני מאחל לכם ולכל בית ישראל חג פסח כשר ושמח.

בארה"ב את אחרון הטייסים שנותר בחיים (מחברת אלסקה איילינס) ואשר היה מעורב ופעיל בהטסת יהודי תימן ארצה. המבצע שהוא השתתף בו היה עוד לפני הצהרת האימאם והיה כרוך בסיכון רב הן לו הן ליהודי תימן החלוצים האמיצים. הטייס אלג'ן לונג כתב ספר "על כנפי נשרים" (באנגלית) המתאר חוויה קשה זו, ואת הסיפור שמאחורי הקלעים של "עליית על כנפי נשרים". ראוי שספר זה יתורגם לעברית.

הבאנו אותו ואת מלוויי מארה"ב למפגשים מרגשים עם בני ובנות העדה בגילאים שונים, כולל אחינו אשר עלו איתו בטיסות וזוכרים את התקופה הקשה והמאתגרת של ההמתנה בחולות המדבר בעדן, ללא צל וללא מחסה לאחר מסע נדודים רגלי מפרך. את קפטיין לונג הפגשנו עם נשיא המדינה, יו"ר הכנסת, מפקד בסיס חיל האוויר בחצרים וסניף האגודה בבאר שבע שם ערכו לו קבלת פנים אוהבת "בבית שבז"י המכובד. אירוע מרגש ורב משתתפים היה במושב אחיעזר בהשתתפות אישי ציבור, חברי האגודה והשרה לשוויון חברתי ח"כ גילה גמליאל. כמו כן ביקר הטייס בראש העין ובמרכז האגודה בנתניה.

סיפור זה משתלב היטב בסיפורו של חודש ניסן. החודש הראשון, החודש בו יצאו אבותינו ממצרים, החודש המבשר את בוא האביב, הפריחה וההתחדשות. בעודי כותב שורות

פסח – חיזוק המידות

איאתא בספר החינוך, לא תעשה טז מתאר לנו את הציווי "ועצם לא תשברו בו" (שמות יב מ): "משרשי המצוה: לזכור נסי מצרים, כמו שכתבנו במצוות אחרות, וגם זה גזעו מן השורש הנזכר, שאין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרור העצמות ולשברם ככלבים; לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים. ועל כן, בתחילת בואנו להיות סגולת העמים, ממלכת כוהנים וגוי קדוש, ובכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושים, **נקבע בנפשותינו הדבר לעולם**".

יצא מדברי החינוך שיש עלינו חובה להזכיר נס יציאת מצרים והיא שנאכל כדרך מלכים שאין דרכם לגרר עצמות ולשוברם ככלבים. ובנוסף, מדגיש שיש צורך להרגיל את עצמנו למעשים טובים, שמעשיו של האדם נקבעים ומושרשים בנפשו. ואם כן מובן שרשה של המצווה על אתר: "דע, כי האדם נפעל כפי פעלותיו, ולבו וכל מחשבתיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, **כי אחרי הפעלות נמשכים הלבבות**". מעשיו של האדם הם אלו שיקבעו היכן האדם

נמצא, יש לו לאדם לשים לב ולעשות חשבון נפש האם מעשיו ראויים וטובים לבן של מלך או שאינו מתנהג בהגינות ומעשיו מבוססים על מנהגי טפשי העולם.

ובעניין זה כבר כתבה נחמה ליבוביץ בספרה "מעיונים של נחמה ליבוביץ" – ספר שמות, יב: "בין דברי החינוך 'אחר המעשים נמשכים הלבבות': אין החינוך למצוות צריך לדעתו ללכת מן ההכרה אל המעשה, ואין המחנך צריך ללכת תחילה בדרך ההטפה הפונה להבנה בלבד בתקוה שמתוך ההבנה והשכנוע יעבור האדם למעשים הרצויים, אלא להיפך - כדברי הרמב"ם בפרק שמיני משמונה פרקים: **וראוי לו שירגיל עצמו במעשים הטובים עד שיגיעו לו מעלות** (=תכונות) **האופי הרצויות ויתרחק מן המעשים עד שיסורו ממנו הפחיתות**". וז"ל רבנו הרמב"ם בפרק רביעי מתוך שמונה פרקים לרמב"ם: "ודע שאלו המעלות והפחיתויות אשר למידות לא יגיעו ולא נתיישבו בנפש כי אם בהישנות המעשים, הבאים מאותה מידה פעמים רבות בזמן ארוך והרגלנו בהם. ואם היו אותם מעשים טובים - יהיה המגיע לנו "מעלה", ואם יהיו רעים - יהיה המגיע "פחיתות".

ניתן להביא הסבר נוסף על פי יסוד בתורה שכתב הרב דסלר המובא ב-"מכתב מאליהו" ח"א. ושם ניתן להסביר הטעם ל-"ועצם לא תשברו בו". כיון שהיה זה לילה של חסדים גדולים, שבו פסח הקב"ה על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים. ובנוסף לכך - "ולא יתן

דבר העורך - המשך מהעמוד הקודם

שאין מצוה באכילתם, ישמשו - באיסור שהטילה התורה בשבירתם - כמחסום בפני התעברות התאוה.

מי יתן ונזכה ללמוד מחג הפסח לפסוח על המידות הרעות שיש בקרבנו ולשים מחסום לתאוותינו. ולחזק את ההנהגות הטובות שיהיו טבועים ומושרשים במידותינו "וכך נקבע בנפשותינו הדבר לעולם"

חג פסח כשר ושמח!

אוצר הפתגמים

מרדכי יצהיר

• **אֲדָא קַל מַא פִּי יִדְךָ / חֲבִיבְךָ יִכְאַצְמְךָ:**
אם הצטמצם מה שבדיך, אוהבך ישנאך.

פירושו: רמז לאהבה שהיא תלויה בדבר. נפסק הדבר נפסקה האהבה.

• **אֲדָא שִׁי מְחַבֵּה - אֶתְלִינָן פִּי כְזָקִי, וְאֵן גְּאֵרְתִּי**

אֶלְבָּאֵצְהָ, וְאֶחָד לִם יִסְעָה:

אם יש אהבה - שנים בתוך חור. ואם גברה המריבה - אחד לא יכילו. מעין "מקום זרת לאלף אוהבים" "אהבה דוחקת הבשר"

• **אֶלְוֹאֵדָה, מַא מְתֵלְהָ צְדִיקָה / לֹא אֶלְקֵלֵב**

חֵאִיר, תִּפְרָג אֶלְמְצִיקָה

האם אין כמוה ידידה, אם הלב נבון תושיעו מהמצוקה. פירושו: ר"ל, אין כמו האם רחמנית ומסורה לילדיה, אפילו כשהתבגרו, ונקלעו לקשיים, יודעת היא להרגיעם ולעודדם, וע"י כך מסייעת להם להתגבר על הדאגות והמועקות שבתוכם.

המשחית לבא אל בתיכם לנגוף". וכהסבר הגר"א - שאף מי מישראל, שהגיע זמנו למות מיתה טבעית באותו לילה, לא ניתנה רשות למשחית - מלאך המות - לנגפו. אם כן במצב זה שמידת החסד שולטת לחלוטין, היה מקום לחשוש להתעברות התאוה, ובעקבות זאת לכשל רוחני. לכן צייתה התורה - ועצם לא תשברו בו - לשים מחסום לתאוה ולא לאכול הכל. ואמנם מצוה היא לאכול את כל בשר הקדשים ולא להביאם לידי נותר. אך העצמות

פנינים מהמוזיאון

ד"ר כרמלה אבדר

בית קמיע מלבני

מקום: תימן הכפרית.

תאריך ייצור: המאה ה-20.

חומרים: כסף.

מידות: אורך 7 ס"מ, רוחב: 6 ס"מ, עובי 1.3 ס"מ.

תיאור הפרט: תליון קמיע מלבני אינו נפוץ כמו הגלילי. הוא מעוטר בדגם מעגלי עם כיפת גרנולציה במרכז. בצדו הימני - מכסה, בתוכו נהגו לתחוב קלף או פיסת נייר עם נוסחה מאגית, צמר גפן מבושם או ענפי פייגם (שד'אב), היעילים נגד עין הרע (חדרה).

©The Association for Jewish and Cultural Heritage Jewellery, www.jewellery.org.il

4 מפעילויות האגודה

ביקורו של הטייס אלג'ין לונג בישראל

אלג'ין לונג, שהשתתף ב-12 טיסות להעלאת יהודי תימן לארץ עם קום המדינה, הגיע לביקור ראשון בישראל. מעל קברו של קברניטו בחיפה סיפר: "כ-2,000 יהודים היו במצוקה. טסנו בלי הפסקה ובלי שום תוכנית טיסה, הכל היה סודי" האגודה לטיפוח חברה ותרבות בשיתוף ארגון Stand with Us פעלו להביא את הטייס לביקור בארץ כמעשה של הכרת הטוב לפועלו להעלאת יהודי תימן לארץ ישראל. במהלך ביקורו נפגש הטייס עם נשיא המדינה, ראש עיריית ירושלים, שרים וחברי כנסת.

במהלך ביקורו בארץ סיפר הטייס: "היינו

בתל אביב כאשר קיבלנו את ההוראה לטוס לעדן", סיפר לונג. "כשהגענו לשם התברר לנו כי במקום שוהים כ-2,000 יהודים שהגיעו לעדן אחרי שחצו רגלית את המדבר. הם היו במצוקה, לא היו שום מתקנים עבורם. היה קשה להגן עליהם. הם מתו ממחלות שונות. היו צריכים להביא אותם לישראל כמה שיותר מהר. המפקד שם שאל כמה נוכל לקחת איתנו. כל אחד מהם שקל קצת יותר מ-40 ק"ג,

הם היו ללא מטען - אז יכולנו להטיס 150 בערך מהם ושעדיין יהיה לנו מספיק דלק כדי להגיע לתל אביב".

את כמות הנוסעים הגדולה אפשר לייחס גם לעובדה שמדובר היה במטוסי מטען, ללא מושבים. "זה היה לפני מה שמכנים היום 'מרבד הקסמים'. זה היה חודשיים לפני כן. 'מרבד הקסמים' נעשה עם ספסלים ומקומות ישיבה, הם לא יכלו לקחת 150 איש, אלא יכלו להעביר 106 או 107 אנשים".

לונג, שהיה נווט, השתתף ב-12 טיסות להעלאת יהודי תימן. "בגלל שהם היו בסכנת חיים, טסנו בלי הפסקה. גם בשבתות. לא הגשנו תוכנית טיסה, לא אמרנו לאף אחד שאנחנו הולכים, הכול היה סודי. שום דבר לא היה בעיתונים או ברדיו על כך. פשוט טסנו דרך הים האדום כדי שאף אחד לא יוכל לראות אותנו. פנינו לכיוון מפרץ עקבה ונשארו במרכזו. כאשר הגענו למה שקראנו בזמנו אום רשרש (כיום אילת), הסתובבנו ופנינו לבאר שבע. מבאר שבע יכולנו לעשות את דרכנו לתל אביב", סיפר.

הטייס עם חברי הכנסת

הרב ד"ר חננאל סרי

לאכילה ושלא י שאר אף אחד מהם בודד בלילה גדול זה, מחשש שיהא חשוף לפגיעה כלשהי מצד המצרים.

קביעתו של חג הפסח לדורות הבאים באה לדעת הרמב"ם להשריש בנו דרך הסתכלות ייחודית לחיינו (ג.מ.). כאשר אדם נזכר בכל שנה בניסים הגדולים שעשה לנו הקב"ה בזמן היותנו במצב השפל שבשפלים, מיד הוא מתחזק בעבודתו לאל יתברך, שכן מתחזקת בלבו תחושת הכרת הטוב כלפי מטיבו על רוב חסדיו, והוא לומד להעריך את הטובה בה הוא נמצא, שכן הוא משווה את מצבו למצב עמנו בראשית ימיו (מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו... עבדים היינו...), והרי הוא רואה עד כמה שונה מצבו היום. הערכה נכונה של השפע בו אנחנו מצויים, היכולת להתמקד תמיד בחצי המלא של הכוס, היא הגישה שיכולה להעלות את האדם לגישה חיובית כלפי חיו. נטייה טבעית של האדם היא לקטר, להתמקד בקשיים ובחסרונות שמקשים עליו, אולם דרך זו אינה מוסיפה לו דבר. רק הסתכלות חיובית שרואה מה רב מרחב התמרון שניתן בידו, ומנסה לנצל אותו ולעשות מעשים חיוביים היא שיכולה לקדם ולהביא לתוצאות מרחיקות לכת. בגישה הרווחת המעדיפה להתמקד בחצי הריק של הכוס יש מן הגאווה, כאילו מגיע לנו מלוא הכוס, ומתוך כך עוגמת הנפש על שאין אנחנו מקבלים אותו. הכרה בכך שבנקודת המוצא שלנו לא היה לנו דבר, היא המקנה לאדם ענווה, שממנה הוא יודע עד כמה עליו לעמול כדי להגיע להישגים כלשהם, וכשהוא מצליח לממש הוא יודע לזקוף אותם לא רק לזכות עצמו אלא גם לזכות הקב"ה שזימן לו כלים ומסייעים רבים כדי לממש את יעדיו.

רפיום של השקפות רעות נעשה על ידי הדרכת הנפש לפעולות הפוכות בתכלית שיחזירו אותה לאיזונה. עקרון זה מתבסס על כך שההשקפות הרעות מבטאות חולי הקיים בנפש האנושית (מ"י ג.מ.), וכפי שהורה הרמב"ם בתורת המידות שלו הליכה זמנית לצד הנגדי היא ההדרכה הנכונה כדי להגיע למצב התקין של הנפש שהוא היותה בדרך האמצעית (שמונה פרקים, ובהל דעות פרקים א-ב). אותו עקרון משמש את הרמב"ם גם להסבר מצות קרבן הפסח. לפני היציאה ממצרים בני ישראל היו זקוקים לדרך שתנקה מהם את ההשקפות ההרסניות של המצרים שחדרו לדרך חשיבתם. שחיטת הפסח היתה פעולה שבאה להמחיש את השקר שבתמונת עולמם של המצרים. הציווי בא להוכיח שדוקא הפעולות שלדעת המצרים מסוכנות, הן אשר הביאו הצלה וישועה בבוא המשחית להכות במצרים. החשיבות שייחסו המצרים לבהמות הבית הוצגה לעין כל כהבל ברור. הבהמות נשחטו בפומביות מרובה, דמם התנוסס על כניסות הבתים, ודוקא בבתים אלו שרתה השמחה וההצלה. מדובר בתפישות שהתקיימו במצרים לפחות מזמנו של יוסף, כפי שראינו בספר בראשית, שהרי עובדה זו יוסף ניצל כדי להושיב את אחיו בארץ גושן (בראשית מ"ד), והיא שהביאה לכך שכל ארוחותיו נעשו בנפרד מאלו של המצרים (בראשית מ"ד, לב ובתרגום אונקלוס במקום), ואותן תפישות מוכרות עד ימינו בהודו.

חלק אחר מהמצוות שנצטוו בני ישראל במצרים נועד לדעת הרמב"ם כדי להגן עליהם. בשל כך הכתיב הקב"ה צורת אכילה ייחודית (מצה, חפזון, צלי-אש, ללא שבירת עצם, ובבית אחד) שנועדה לדאוג לכך שלא ישתהו בהתקנת בשר הפסח

אהרון בן דוד

היינו מקדישים את כל עיתותינו ללמוד תורה, ואפשר שהיינו שנינו בוחרים לנו מקום מיוחד ללמוד בו.

מְאָרֵי יוֹסֵף: זה יהיה בימות המשיח.

מְאָרֵי דָאָד: ולמה אתה אומר כן.

מְאָרֵי יוֹסֵף: שהרי כך פסק הרמב"ם. לא

נעלם מעיני אדוני דבריו של

הרמב"ם שאמר "לא נתאוו

החכמים והנביאים ימות המשיח,

לא כדי שישלטו על כל העולם,

ולא כדי שירדו בעכו"ם, ולא

כדי שינשאו אותם העמים, ולא

כדי לאכול ולשתות ולשמות,

אלא כדי שיהיו פנויין בתורה

וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש

ומבטל, כדי שיזכו לחיי העולם

הבא, כמו שביארנו בהלכות

תשובה" (רמב"ם הלכות מלכים

פרק יב הלכה ד). הנה בפירוש

אומר הרמב"ם כי בימות המשיח

"שהיו פנויין בתורה וחכמתה,

ולא יהיה להם נוגש ומבטל".

והנוגש והמבטל אותנו מלמוד

תורה זה עול הפרנסה.

מְאָרֵי יוֹסֵף: אכן הבאת את הרמב"ם בלשונו

הטהור. אשריך ואשרי חלקך

שדברי רבנו מונחים בראשך

כאוצר המונח בקופסא. עוד

יבואו ימים טובים ונזכה להיות

פנויים.

מְאָרֵי דָאָד: אדוני, זו היא נחמת שוא. הרי

אם לא יעבוד האדם לפרנסתו

יגוע ברעב. ובאשר לדברי השבח

שלך, יודע אני כי בראשך מונחים

דבריו של הרמב"ם, ואצלך לא

מְאָרֵי דָאָד, מגדולי יהודי צפון תימן, פגש ברעהו הטוב מְאָרֵי יוֹסֵף, אף הוא מגדולי יהודי הצפון, והזמינו לביתו לשיחת רעים. זה היה לפני עלותם לארץ ישראל.

מְאָרֵי דָאָד: רצוני לישב עמך בביתי לשיחת רעים.

מְאָרֵי יוֹסֵף: על העינים ועל הראש. אך מה היום מימים.

מְאָרֵי דָאָד: רצוני להשיח לבי.

מְאָרֵי יוֹסֵף: אף אני אשמח לשוחח עמך, וגם לי יש מה לומר לאדוני.

הם ישבו יחדיו בביתו של מְאָרֵי דָאָד, ואשתו

כְּאֵדָיָה הגישה להם תקרובת כמקובל. הם

בְּרָכוּ את הברכות הראויות, ותוך כדי טעימה מן

התיקרובת בְּקֶשׁ מְאָרֵי יוֹסֵף לשמוע מה בפיו של

מְאָרֵי דָאָד.

מְאָרֵי דָאָד: יש דבר אחד שמטריד אותי

במיוחד, כאן בגולה, בתימן.

מְאָרֵי יוֹסֵף: יש דברים רבים המטרידים,

ולמה אדוני מדבר רק על דבר

אחד.

מְאָרֵי דָאָד: כן, אבל יש דבר מיוחד.

מְאָרֵי יוֹסֵף: ומהו הדבר.

מְאָרֵי דָאָד: אתה יודע את חשקי ללמוד

תורה, ממש כמותך, ואתה גם

יודע את המעכבים המצויים כאן

בגלות המרה.

מְאָרֵי יוֹסֵף: על אלו מעכבים אדוני מדבר.

מְאָרֵי דָאָד: צורכי הפרנסה. הן נגזר עלינו

לעבוד לצורכי הפרנסה, אני

בצורפות ואתה ברצענות.

ואעפ"י שיכולנו לטול שכר

הרבנות, אבל הרי מסורת בידנו

מאבותינו שלא לעשות התורה

קרדום לחפור בה. אלו הקב"ה

הסיר מעלינו את עול הפרנסה

שיחה שעסקה בענין עול הפרנסה המעכב אותנו מלמוד תורה במלים "כאשר ירוח לנו ניפגש, אם יגזור השם עלינו בחיים, ונעשה זאת", ואתה סימת דברך במלים "בעזרתו יתברך". והנה עזרנו השם, ישתבח שמו ויתעלה שבחו.

מְאָרֵי דְאָוֵד: בּרַר אֶת כּוֹנֵתְךָ.

מְאָרֵי יוֹסֵף: הִנֵּה פִּטְרָנוּ הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ מֵעוֹל הַפְּרִנְסָה, שְׁהָרִי הַמַּמְשֵׁלָה יֵרוּם הוֹדָה דְאָגָה לְשֵׁלֶם לִנוּ מִדֵּי חוֹדֶשׁ בְּחוֹדְשׁוֹ אֶת שְׂכָרְנוּ, וְנוֹכֵל עֵתָה לִישֵׁב וְלַעֲסוֹק בְּתוֹרָה. הָרֵאִית אֲדוֹנִי, עֵתָה אֵינִי נוֹגֵשׁ וּמִבְטָל.

מְאָרֵי דְאָוֵד: נַעֲמִים דְּבִרְךָ אֲדוֹנִי. אֲכֵן הִגַּעְנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ. יִמֹת הַמְּשִׁיחַ הִגִּיעוּ, אֲבָל הַמְּשִׁיחַ לֹא בָא עֲדִין.

מְאָרֵי יוֹסֵף: אִם יִתְמַהֵּמָה נַחֲכָה לוֹ, וּבִזְכוּת לְמוֹד הַתּוֹרָה שֶׁנֶּעֱסוֹק בָּהּ נִרְוֶה אֶת בּוֹאוֹ שֶׁל אֲדוֹנֵנוּ גּוֹאֵל צַדִּיק.

מְאָרֵי דְאָוֵד: לוֹ הָיוּ כָּל אַחֵינוּ שֶׁזָּכּוּ לְגִימְלָאוֹת מִקְדִּישִׁים זְמַנָּם לְלִמּוֹד תּוֹרָה הִיא הַמְּשִׁיחַ בָּא מִיָּד.

מְאָרֵי יוֹסֵף: הִבֵּה נִתְפַּלֵּל לָהּ שִׁיתֵן בִּלְב הַגִּימְלָאִים אֶת הָאֱהָבָה לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה.

מְאָרֵי דְאָוֵד: הִבֵּה.

(צילום: הרמן בורקהרט)

ידח ממנו נדח, אשריך וטוב לך. **מְאָרֵי יוֹסֵף:** אָף אֲנִי רְצִיתִי לְהִשִּׁיחַ לְבִי בְּפִינְךָ, אֲבָל אַחַר הַדְּבָרִים הַלְלוּ אֲנִי יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת זֹאת. וְאוֹלָם כִּאֲשֶׁר יֵרוּחַ לִנוּ נִיפְגֵשׁ, אִם יִגְזֹר הַשֵּׁם עֲלֵינוּ בְּחַיִּים, וְנַעֲשֵׂה זֹאת.

מְאָרֵי דְאָוֵד: בְּעִזְרַתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְכֵן נִסְתַּיִּימָה הַשִּׁיחָה.

כַּעֲבוּר כַּעֲשָׂרִים שָׁנָה, עָלוּ שְׁנֵיהֶם, עִם אַחֵיהֶם, לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְכֵאֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּל אֶחָד עֶבֶד לְמַחִיתוֹ. הֵם סִירְבוּ בְּתוֹקֵף לְהִנּוֹת מִכַּסְפֵי הַצִּיבּוֹר, אָף כִּי יָכֻלוּ אַחֵיהֶם לְהַמְלִיץ עֲלֵיהֶם לְשִׁמֵשׁ בְּרַבְנוּת, וּבְשִׂכָר הַגּוֹן. וְכֵאֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ עַד אֲשֶׁר הִגִּיעוּ לְיָמֵי הַפְּרִיָּשָׁה לְגִימְלָאוֹת. מְאָרֵי דְאָוֵד וּמְאָרֵי יוֹסֵף יֵצְאוּ לְגִימְלָאוֹת, וּשְׂמַחָה רַבָּה מְלֵאָה אֶת לְבוֹתֵיהֶם. שְׁנֵיהֶם נִתְפַּנּוּ עֵתָה מֵעוֹל הַפְּרִנְסָה וּשְׂמַחוּ לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם עוֹל תּוֹרָה, לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה.

נִזְכַּר מְאָרֵי יוֹסֵף בְּשִׁיחָה שֶׁנִּתְקַיְּמָה בֵּינֵיהֶם שֶׁם בְּתִימָן הַרְחוּקָה לְפָנֵי עֲשָׂרֹת שׁוֹנִיָּם, וְאִזּוֹ יִזַּם מִפְּגֵשׁ עִם יְדִידוֹ מְאָרֵי דְאָוֵד. נִשָּׂא מְאָרֵי יוֹסֵף אֶת רַגְלָיו וְהִלֵּךְ לְבֵיתוֹ שֶׁל מְאָרֵי דְאָוֵד.

מְאָרֵי דְאָוֵד: בְּרוּךְ הָבֵא יְדִידִי וְאֲדוֹנִי. אֲנִי שִׂמַח לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵיךָ הַיְקָרִים. וְאוֹלָם אֲמֹר נָא לִי מָה לְיָדִידִי בְּבֵיתִי, הִישׁ דַּבֵּר מִיּוֹחַד.

מְאָרֵי יוֹסֵף: יֵשׁ וַיֵּשׁ.

מְאָרֵי דְאָוֵד: הַשְּׂמִיעֵנִי אֶת קוֹלְךָ, כִּי קוֹלְךָ עֵרַב בְּאוֹזְנִי.

מְאָרֵי יוֹסֵף: רְצוֹנִי לְדַבֵּר עִמָּךְ עַל דַּבֵּר מִיּוֹחַד שֶׁשׁוּחַחְנוּ עָלָיו לְפָנַי שְׁנַיִם רַבּוֹת.

מְאָרֵי דְאָוֵד: אֲפֹשֶׁר שְׂכוֹנֶתְךָ עַל דַּבֵּר שֶׁדַּבְּרָנוּ בּוֹ בְּגִלוֹת הַמֶּרֶה, בְּבֵיתְךָ.

מְאָרֵי יוֹסֵף: בְּרוּךְ שֶׁחֲלַק מַחְכְּמָתוֹ לִירֵאָיו, וּבְרוּךְ אֲשֶׁר חֲנֵךְ בְּזִכְרוֹן מִיּוֹחַד.

מְאָרֵי דְאָוֵד: דַּבֵּר נָא דַּבֵּרְךָ וְאִשְׁמַעְנוּ.

מְאָרֵי יוֹסֵף: אֲנִי סִימַתִּי אֶת דְּבָרֵי בְּאוֹתָהּ

מוזיאון מורשת יהודי תימן

חוויה ערכית ויהודית לכל גיל

פעילות מיוחדת ילדי בתי הספר והציבור הרחב

במוזיאון תוכלו להנות מחוויה חינוכית הבאה לחשוף בפני התלמידים באופן יצירתי וייחודי את התרבות וההיסטוריה של יהודי תימן. בני הדור הצעיר יחשפו למסורת יהודי תימן המשמרת תרבות יהודית עתיקה האוצרת בתוכה ערכים גנוזים ועתיקים. הפעילות תעניק להם היכרות והבנה של עולם תרבותי שהוא חלק חשוב ובלתי נפרד מהתרבות הישראלית המתחדשת.

הפעילות במוזיאון כוללת:

- סיום במוזיאון מלווה בהסברים שבו יצפו התלמידים בכתבי יד תורניים, חדר המורי, חדר הסעודה התימני, החתונה התימנית, חדר היולדת, המטבח התימני ועוד.
- סרטים המציגים את תרבות יהודי תימן מהיבטים שונים.
- סדנאות חווייתיות שירה תימנית מהדיוואן (ספר השירים), שירה תימנית המתארת את חיי האישה, ריקמה תימנית, קליעת כלים תימנים, סיפורים הנשורים על תקופת החיים בתימן, מסע העלייה וההתאקלמות בארץ, ריקוד תימני, ריקוד תימני מודרני, המטבח התימני ועוד.
- חדר עיון וספריה
- מערכי שיעורים
- אתר אינטרנט המפגיש ידע רב ותוכנות לימוד.

צילום: עובדיה בן שלום

"פצ'אות מדפואה לא למונית מוולת מיוחדת וולוגה. בחוצק ללון לום ירודי בנין זא תלמית לא מוולת ירודית וזעזע נכון אהגרה פילרלית אכס יל חלק חלוב בתלוד הקפואה בתימנית תבוכו!"

"ביו ברוכס זא אוסך אזכר צה, פמוצק במוציאון מוכבד בו ציטי אבקי. נכתי וכתפואת מפתצבוקה פמוצוקת ומאוסך זעזי לא מוצאיק יקרי יודק תכבות ומסוית לא ירדות תמיון."

"ברצאב מאלסת זא תבות ירדות תמיון, בות יסב פמאחד זס לא פמוצאיק פמוצדיס אבמלק פנוחת בתימנית בלל." קפילת מוצדני, מולב מדקן זועז ואליקס

חיי היהודים בתימן בצל האסלאם

דוד חוברי

כדי להבין כיצד השתלבו חיי היהודים בצל האסלאם העולה במאה ה-7 עם הופעתו של מוחמד, עלינו להבין קצת יותר את יסודות הכתות והזרמים שבאסלאם. לאחר מותו של מוחמד התפצלו הדעות סביב ממשיכי דרכו, היות והוא לא הותיר צוואה מי יירש אותו (לא היו לו בנים, רק בנות). המחליפים הראשונים שהחליפוהו נקראו ח'ליפים (מהמילה מחליפים, ממלאי מקום) והיו ארבעה כאלה שנבחרו ע"י מועצת החברים הקרובה ביותר למוחמד. הם המשיכו את כיבושי האסלאם ברחבי העולם וכך גם הגיעו לתימן. למעשה, כבר לאחר בחירתו של החליף הראשון אבו-בכר, שהיה חתנו של מוחמד, היה נשוי לאחת מבנותיו של מוחמד, כבר אז קמה קבוצה שערערה על ההחלטה הזו וטענה שהבחירה הראויה מגיעה לחתנו השני שהיה גם בן-דודו של מוחמד והוא עלי בן אבי טאלאב. הוא היה נשוי לפאטימה בתו של מוחמד ולפיכך מאז הם הקימו סיעה שנקראה שיעה ומכאן נגזרת המילה שיעים. מאז ועד היום ישנם שני זרמים מרכזיים שבאיסלם:

סונים - ממשיכים ישירים ממוחמד.

שיעים - ממשיכים ישירים מבתו פאטימה, שהייתה נשואה לבן דודו של מוחמד, עלי. הסונים מהווים כ-80% מהמאמינים המוסלמים בעולם (והשיעים המיעוט הנותר), מתוכם צמחו זרמים שונים שפרשו את הקוראן ומצוותיו

בדרכים שונות. על רקע המחלוקות נוסדו זרמים רבים בעולם האסלאמי. המחלוקות חדרו גם לתימן, שמאז הווסדה ועד עתה נמצאת במלחמות בין שבטיות, זאת על רקע שני זרמים מרכזיים שצמחו בתוכה מתוך הסונה והשיעה.

הזיידים והשאפיעים: זרם הזיידה שהתפתח בתוך השיעה ואשר מבין כל הענפים האחרים שבשיעה הוא הקרוב ביותר לאסלאם הסוני, הוא למעשה הזרם העיקרי השולט בתימן. יחד עם זאת יותר ממחצית אוכלוסיית תימן שייכת לזרם השאפעי, ששייך לאסלאם הסוני.

זרם הזיידה שהתפתח בתוך השיעה ואשר מבין כל הענפים האחרים שבשיעה הוא הקרוב ביותר לאסלאם הסוני, הוא למעשה הזרם העיקרי השולט בתימן.

המחלוקות בין הזרמים באיסלם גררו אחריהן אינספור מלחמות במהלך ההיסטוריה, כך שמבנה החברה התימנית הפך להיות מבנה שבטי. ישנם עשרות שבטים בתימן שרובם יושבים על אדמתם מדורי-דורות. הרוב הגדול של האוכלוסייה משתייך לאחד מן השבטים. השבט מכונה בפי יהודי תימן "קבילה" ובני השבטים נקראים "קבילים", כך גם כינו היהודים את הגויים הערבים-שכניהם.

הזיידה נוסדה בסוף המאה ה-9 בצפון תימן ובראשה עמד מי שהם כינו אימאם. מייסד

פניון) מעוטרת ורובה, שכיום הוא על פי רוב "קלצ'ניקוב". השבטים הגנו על עצמם מפני זרים ולעיתים הצטרפו לאימאם במלחמותיו ובכינון קואליציות אינטרסנטיות עם בית המלוכה.

היהודי בתימן היה צריך לתמרן את עצמו בין כל מוקדי הכוח הללו ולהביע את תמיכתו בכל אחד בנפרד

לפיכך, ניתן לסכם כי בתימן היו שלושה מוקדי כוח עיקריים:

(1) האימאם ובית המלוכה.

(2) בני מעמד הסיידים (אשראפים)

(3) השייחים - מנהיגי השבטים.

מוקד כוח נוסף היה גם בידיהם של חכמי הדת "העלמא", שרובם היו סיידים.

לפיכך, היהודי בתימן היה צריך לתמרן את עצמו בין כל מוקדי הכוח הללו ולהביע את תמיכתו בכל אחד בנפרד, מבלי שהאחר ידע על כך וכשנכפה עליו להזדהות עם צד מסוים בשעת מאבק, לעיתים קרובות היה זה היהודי ששילם את המחיר, כי תמיד הוא היה אזרח מסוג ירוד. בפרקים הבאים נסקור עליות ומורדות בחיי הגומלין של היהודים בצל האסלאם התימני הקיצוני, במהלך שנות ההיסטוריה, תוך התמקדות על אירועים הסטוריים מרכזיים שהטביעו חותם חשוב על יהודי תימן.

האימאמות הזיידית בתימן היה יחיא אלפאדי אלחאק, שכבר בשנת 897 לספירה קבע שהיהודים בתימן יהיו בני חסות ויוכלו להחזיק בקרקעות, בתמורה למיסים שישלמו. עפ"י אמונתם של הזיידים, האימאם צריך להיבחר מתוך שכבה חברתית מועדפת, הכוללת את אלה שנקראים סיידים או אשראפים, כלומר הם מצאצאי מוחמד דרך בן דודו עלי ובתו פאטימה. (שכבה זו מנתה באמצע המאה ה-20 כמה עשרות אלפים). לאימאם הנבחר נדרשו כישורים דתיים, מדיניים וצבאיים על מנת לבסס את ממלכתו. כאמור, יהודי תימן חיו בתוך

מייסד האימאמות הזיידית בתימן היה יחיא אלפאדי אלחאק, שכבר בשנת 897 לספירה קבע שהיהודים בתימן יהיו בני חסות ויוכלו להחזיק בקרקעות, בתמורה למיסים שישלמו.

השבטים המקומיים ומילאו תפקיד חשוב ומרכזי בתוכה. השבט התימני מהווה יחידה חברתית, כלכלית ופוליטית המגובשת בפני עצמה וסגורה לאחרים מבחוץ. שבט אחד כולל מספר כפרים, מנהיג השבט הוא השייח ומעמדו עובר בירושה בתוך משפחתו. למעשה, על פיו יישק דבר בכל עניין. כל בני השבטים מתאפיינים ברוח הלחימה שלהם וכולם נושאי נשק, מאז ומתמיד. לפיכך, העיטור ההכרחי לגבר התימני הערבי הוא ג'מביה

מעגל חיי משפחה

אהובה בן שלום

בפינה זו אנו מדברים על מעגל חיי המשפחה כאשר השיח הוא לא רק על הצלחות אלא גם על הקשיים בכל שלב ושלב בחיי המשפחה החל מהקמת משפחה, הולדת הבן הראשון, גידול הילדים, התרוקנות הקן והזקנה.

בגליון הקודם דיברנו על מעגלי החיים משפחה עבודה חוגיות ועל כך שיש לנו מעט מאוד השפעה על איך שהם נראים אולם בידינו האחריות להפוך את החיים שלנו למה שאנחנו רוצים שהם יהיו. כמו כן אמרנו שאם אנחנו חווים משבר המשבר הוא לא האירוע אלא התגובה שלנו לאירוע.

אנחנו יכולים לראות את החיים בשני היבטים:

- חיים כסולם: דהיינו שלב אחרי שלב: ילדות, בגרות, חתונה, הורות, לימודים, קן מתרוקן. מצד אחד זה מאוד מרגיע מכיון שאני יודע לאן אני הולך ומה אני צריך לעשות. כי אם אני יודע שאני אמור להגיע לגיל ההתבגרות אני יכול להתחיל להיערך מה לעשות. זה נתן שלווה מצד אחד ומצד שני זה מעורר קושי. הקושי הוא בשאלה כמו: הבן שלי לא עבר אתגיל ההתבגרות, זה בסדר? לא בסדר? ואם לא קרה לי שלב מסוים ביחס לאחרים זה עלול להכניס אותי לדאגות וחרדות.
- החיים כנהר: כלומר כדרך. זו דרך התבוננות אחרת שלא מחלקת את שלבי ההתפתחות לשלבים אלא למשהו רחב יותר. אנחנו הורים אבל גם סבא וסבתא. אנחנו גם הורים וגם נולד לנו תינוק. כלומר אין הסתכלות על משהו אחד שהסתיים ומשהו אחר

שמתחיל אלא הסתכלות על דרך שיש בה עליות ומורדות. אנחנו מנטרלים מהשוואות ומסתכלים על כל שלב כחלק שלם. דוגמא: היינו זוג הורים ונולד לנו הילד הראשון. הילד נוגס בזמן הזוגיות שלנו. בתפיסה הסולמית יבוא האבא ויגיד: היינו זוג, היה לנו כף עכשו נולד ילד ואין לאשתי כח אלי. כאילו עברתי שלב ואני בשלב אחר. בגישה האינטרקטיבית (החיים כנהר) נסתכל על אותה דילמה בצורה אחרת: זו עזירה לצורך התמקדות אנחנו יכולים לראות את השלב כרגע ולא כמשהו שנגמר. ההתמודדות היא מה אנחנו יכולים לקחת מהשלב. הקושי הוא בהבנת האחריות שלנו מאותו השלב.

מודלים שונים מראים דרכים שונות להתמודדות וביניהם: נסיגה, דיכאון, הימנעות והכחשה. כאשר אנחנו שומעים שאומרים על אדם: הוא לא יודע להתמודד עם המצב שלו, אנחנו בעצם עושים לו עוול כי מאוד יכול להיות שהדרך שלו היא צעד אחד קדימה ואחד אחורה או שהוא נמנע רגעית. אין דרך אחת להתמודדות. השאלה המרכזית היא האם בסוף השלב תהיה התברות או לא. יש לזכור שההתברות היא מאוד סובייקטיבית. כל אחד מתמודד בדרך משלו ולכן זה לא נכון להצביע על אדם ולומר: הוא לא מתמודד. גם אם אדם נמצא בהימנעות – זו דרכו להתמודד ואסור לנו להיכנס לשיפוטיות.

מגישה: אהובה בן שלום

מאמנת אישית ומנחת קבוצות ע"פ שיטת אדלר
ahuvabns@gmail.com

אירועים קרובים של האגודה

חגיגת יום העצמאות

כמיטב המסורת ביער חדרה

עם אמנים ופעילויות

ביום חמישי ד' אייר תשע"ח 19/4/2018 החל משעות הבוקר

חג שבועות

באווירה מיוחדת עם רבנים,
מרצים ואמנים.

כולל קריאת התיקון.

במלון לאונרדו באר שבע

בימים ששי-ראשון ד-ו סיון

תשע"ח 18-20 במאי 2018

ימי עיון ותרבות קיץ

כולל הרצאות מעשירות וערבי

תרבות

במלון דייויד ים המלח

י"א - י"ד תמוז תשע"ח

24-27 יוני 2018

לפרטים והרשמה:

יפה 09-8331325, 054-3516699

גולי חוברי-קאפח

לשנה הבאה בירושלים

שיש לי בתחלת כל שנה חדשה,
שאינני יודעת אם בכתתי את השנה אשלים,
כי אולי סוף-סוף לירושלים אנו עולים..."
- "גאולי, אל לך להצטער על אי הודאות!
בואי ואלמדיך אהבת אמת, כיאות..."
כשאני הייתי בגילך, ילד קטן,
לפני שנים רבות, גרתי בתימן.

יום יום 'שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון'²
נשאנו את ירושלים בלבנו, ערגנו לה בכליון..."
- "אבא, אבל ציון זה... ארץ-ישראל כלה!
ולכן, גם לגור בתל-אביב אני יכולה..."
- "אכן, בתי, אבל יודעת את מה אמר דוד המלך
בחן רב:
'יפה נוף, משוש כל הארץ, הר-ציון... קרית מלך
רב'³

- "אבא, אבא! אל תשא!..."
רק תחלת השנה, בכלל...
וכבר ספרינו לנו היום המורה,
שבסוף השנה נצא לטיול ארץ נורא..."
- "ארץ מאד", מתקן אבא - ר' יחיאל
- "לא חשוב", משיבה הקטנה, "העקר שיהיה..."
- "זהו העניין! בכך אינני כולל בטוח..."
הרי אמרתי לך, שלא אשקט ולא אנוח
עד אשר אצליח, בעזר ה', להגשים את החלום
לעבר לעיר הקדש ירושלים, בבוא היום..."
- "אני יודעת... טוב... בסדר..."
אבל מה עכשיו הקשר?"
- "יש קשר! ודאי וודאי!
אולי יאמר ה' לצערי די
ונזכה השנה לעבר לעירנו הקדושה?
את הרי יודעת שזוהי החלטתי הנחושה,
אז יתכן שלא תסימי כאן את שנת הלמודים...
או שמא במועד הטיול - בהעברה נהיה טרודים..."
- "אוי, אבא, בכל תחלת שנה אומר את
אותו דבר,
ונאמת לא קרה כלום, לא היה שום מעבר..."
- "אכן, גאולי בתי, עד עתה לא היה שנוי, לא קרה
כלום
כי רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא מקום'¹
אבל, ממשך אני בכל עת לעשות השתדלות
ולהתפלל
שיסיע ה' בידי לעלות בקדש ולקבץ משכני
במקום אליו איחל..."
- "אבא, באמת שאינני אהבת את ההרגשה

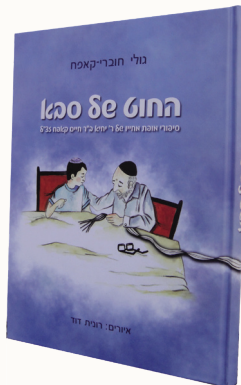
2 על פי תהילים קלו, א.
3 תהילים מח, ג.

1 משלי יא, כא.

ששער הוא שם, ופתח פתוח לשמע תפלה¹⁰
 לדרים בירושלים, זכות יותר מכלם,
 בבוֹאם להשיח לבם לפני בורא-עולם...
 כל יום בתפלה ובברכות – ירושלים על שפתינו
 וזכר חרבנה – הנה הוא כאן, מול עינינו..."
 – "כן, אני יודעת אבא, השארת חלק בקיר
 הפניסה בלי טיח אפלו,
 זה ממש מכוער... נראה באמת חרבן, כאלו...
 למה בכלל צריכים את זה מול העינים,
 אם ממילא כל היום זוכרים את ירושלים?"
 – "בתי האהובה, כה האירו לנו חכמינו את העינים:
 'סד אדם ביתו בסיד ומשיר בו דבר מועט – זכר
 לירושלים'¹¹
 כך מתבונן אני בכל עת בביתי שאינו משלם
 ומתפלל שייבנה הקב"ה את ירושלים, בנין עולם.
 רואה את, בתי, עד כמה אוהב אני את עיר הקדש,
 ולכן להכנס בשעריה, עושה אני מאמץ כל
 חדש..."

10 מדרש תהילים למזמור צא, ז.
 11 בבלי, בבא בתרא, דף ס ע"ב.

הסיפור מתוך הספר
 "החוט של סבא" שכולל
 סיפורי מופת מחייו של
 ר' יחיא ב"ר חיים
 קאפח זצ"ל.
 הספר שזור באיורים
 צבעוניים מאירי עיניים.
 כתוב בחריזה
 ומנוקד על ידי
 ד"ר אורי מלמד.
 לרכישה: דוד
 050-5911022

ועוד בשבחי ירושלים הוסיף הוא לנו והשמיע:
 'מציון מכלל-יפי אלהים הופיע...'⁴
 ודרשו רבותינו: 'אין לך יפי כפייה של ירושלים...'⁵
 טבורו של-עולם היא, ויפיה – משווש לעינים.
 ועוד נאמר בגמרא,
 אולי כבר ספרה לכן המורה...
 'עשרה קבין של-יפי ירדו לעולם –
 תשעה נטלה ירושלים, ואחד – כל העולם...'⁶
 עליה נאמר גם: 'כלילת יפי – משווש לכל הארץ'⁷
 ואני מוכן להוסיף ולתאר לך את יפיה במרץ..."
 – "נו, אבא, אני יודעת שהיא יפה,
 אבל מכל הדבורים על מעבר – אני עיפה...
 לא צריך לגור בירושלים כדי לראות את יפיה!
 נעלה מדי פעם לטיל בה. מה הבעיה?"
 – "וכי לא למדת ש'אורא דארץ-ישראל מחכים?'⁸
 כך אמרו חכמינו, זכרונם לברכה, והם צודקים...
 ומאחר שירושלים – "טבור הארץ", כדברי
 דורשיה?⁹

הרי ברור שהיא במיוחד מחכימת כל אנשיה...
 – "וגם יש הרבה חכמים בארץ-ישראל כלה,
 שגרים רחוק מירושלים, או אפלו רק מולה..."
 – "כן, אבל אם יעתיקו אליה מקום מושבם,
 תרבה עד מאד, ואפלו תקפול – חכמתם!
 וגם אספר לך על עוד מעלה
 שיש לירושלים, והיא בענין התפלה:
 'כל מי שהוא מתפלל בירושלים
 כאלו מתפלל לפני כסא הכבוד,

4 שם נ, ב.
 5 אבות דרבי נתן, פרק כח.
 6 בבלי, קידושין, דף מט ע"ב.
 7 איכה ב, טו.
 8 על פי בבלי, בבא בתרא, דף קנח ע"ב.
 9 על פי מדרש תנחומא (מהדורת שלמה בורר),
 פרשת קדושים, סימן י ועוד.

מעניינא דיומא

האם קדש ורחץ או קדש ונטול? הרב עוזיאל מנצור

המובא בגמרא בפסחים: "אמר רב אושעיא כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידיים".

וכוונת הדברים שכל פעם במהלך השנה שאדם אוכל דבר מה והמאכל רטוב על ידי אחד משבעת המשקין ("י"ד שח"ט ד"מ) חייב ליטול ידיים. אין בכוונתי במאמר קצר זה להאריך ולהסביר מדוע אנו נוטלים ידיים לפני אכילת הפת האם משום

סוך תרומה (כדי להרגיל את הכהנים ליטול את ידיהם לפני אכילת תרומה – עיינו גמרא בחולין דף קו ע"א). או משום

נקיות וקדושה (ברכות דף נג ע"ב). ברם, לגבי אכילת דבר שטיבולו במשקה נחלקו הראשונים בטעמה: דעת התוספות שנטילה זו איננה חלק מהתקנה של אכילת לחם, כי ביסודה של נטילה זו עומדות שתי גזרות של חכמים.

1. שני לטומאה מטמא משקים;
2. אסור לאדם לאכול מאכלים טמאים ולטמא את גופו.

יצא אפוא, שלדעת התוספות אין תקנה ליטול ידיים לפני אכילת דבר שטיבולו במשקה, אמנם זה הכרחי כדי שלא יעבור על גזרות החכמים ולכן יטול ללא ברכה (לא בכדי בהגדות אלו אומרים

קדש ורחץ ולא קדש ונטול). אולם, כמעט כל הראשונים חלקו על התוספות ואמרו שנטילה זו אינה נקיטת זהירות על דברי החכמים אלא זו הוראה ברורה, תקנת חכמים גמורה כמו בפת ולכן יש ליטול בברכה. נמצא לומר שלוש דעות להלכה לגבי דבר שטיבולו במשקה:

1. יש ליטול בברכה (סדור רע"ג, סדור רס"ג, רש"י, ר"ף, רמב"ם, רשב"א, רמב"ן, רא"ש ועוד).
  2. יש ליטול ללא ברכה (שו"ע - מחלוקת ראשונים, רמ"א, משנה ברורה, בן איש חי, כף החיים, הרב עובדיה יוסף ועוד).
  3. לא נהגו ליטול כלל (המגן אברהם כותב בשם לחם חמודות, וכן הטור הביא בדעת המהר"ם ובעל העיטור שכיום לא צריך ליטול ידיים לדבר שטיבולו במשקה, וכן בשו"ת שמש ומגן שמיקל).
- לעדתנו עדת קודש תימן יש שנוטלים בברכה - ולכן הקפידו לכתוב בהגדות ונטול; ויש שנטלו ללא ברכה. רש"י על אתר).

פעילות האגודה

העלון מודפס בסיוע

מכון בן-צבי

לחקר קהילות ישראל שבמזרח

- ימי עיון ותרבות
- הוצאת ספרים
- מלגות לסטודנטים

- הוצאת כתב העת המדעי - תימא
- הוצאת כתב העת - תהודה
- המרכז לחקר יחדות תימן ותרבותה
- ע"ש עובדיה בן-שלום במכון בן-צבי
- חוגי שירה וטעמי המקרא

- מוזיאון יחדות תימן בנתניה
- המכון לכתבי יד ע"ש יחזיא גרמי
- ספריית עיון ומחקר
- ארכיון המוסיקה והצליל בגיהול איתמר פנחס
- פעילות בקרב העולים החדשים מתימן